

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У СИСТЕМІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ольга Лазарович, Алла Мартинець

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;*

e-mail: olha.lazarovych@cnu.edu.ua, alla.martynets@cnu.edu.ua

*Стаття присвячена проблемі освіти, зокрема активізаційним формам під час дистанційного навчання студентів. **Мета статті.** Метою дослідження став аналіз викликів, з якими стикається викладач під час дистанційного навчання у реалізації мовно-літературної освіти, та пошуки форм роботи, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти. **Дослідницька методика.** У дослідженні використано елементи методів аналізу джерел, аналізу та синтезу, класифікації та узагальнення. **Результати.** Під час роботи встановлено, що дистанційне навчання у період кризових ситуацій є ефективною формою роботи, але з ним пов'язані виклики соціалізації, самостійності, комунікації, які можна виправити, використовуючи ефективні форми роботи. **Наукова новизна** проглядається у розширенні можливостей мовно-літературної освіти, яка відбувається у дистанційному форматі навчання. **Практичне значення.** Отримані результати можуть бути використані під час підготовки та проведення занять з мови та літератури у дистанційній формі роботи зі студентами.*

***Ключові слова.** Освітній процес, дистанційне навчання, синхронне навчання, асинхронне навчання, активізація уваги, здобувач освіти.*

У сучасних умовах здобуття освіти, позначених цілковитими викликами, дистанційне навчання стає невід'ємним складником освітнього процесу. Сучасні умови розвитку інформаційно-комунікаційних технологій формують можливості для активізації освітнього процесу в цілому та пізнавальної діяльності студентів зокрема. Актуальним залишається пошук ефективних методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Особливо це стосується системи мовно-літературної освіти, оскільки ця галузь вимагає не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвитку критичного мислення, творчих здібностей та комунікативних навичок. У цьому контексті дослідження можливостей активізації пізнавальної діяльності у мовно-літературній освіті через призму дистанційного навчання набуває особливої значущості.

Дистанційне навчання – це формат освіти, який дозволяє реалізувати спілкування між викладачем та студентами за допомогою комп'ютерних технологій у віддаленому просторі або часі.

Визначення «дистанційна освіта» має достатньо багато характеристик, які можна знайти у роботах як вітчизняних науковців, так і тих, хто цю проблему досліджував за межами України, серед них – О. Андрєєв, Г. Бойд, Р. Деллінг, В. Кухаренко, Х. Ператон, Г. Рамбле.

Упродовж багатьох років, розпочинаючи з 30-х років ХХ століття (думка запровадити дистанційну освіту виникла у Великобританії ще в 1926 році) [7 с. 24], ідея дистанційного навчання реалізовувалася і видозмінювалася багато разів: від радіоуроків до реальних уроків у віддаленому форматі, що стали особливо важливими у наш критично нестабільний час. Переважно така система освіти підтримувалася й актуалізувалася в освітніх системах зарубіжжя.

В українській освіті повноцінне дистанційне навчання визначене 2004 роком, оскільки саме в цей рік формується нормативно-правова база, закріплена Положенням про дистанційне навчання, ухвалене наказом № 40 Міністерства освіти і науки України, що і поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти [8]. Сьогодні таку форму навчання у ЗВО регулює Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом МОН № 466 від 25.04.2013 року [9].

У реальному часі дистанційне навчання у вищих навчальних закладах України реалізується у двох режимах: синхронному та асинхронному.

Синхронний режим – це взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно знаходяться в електронному освітньому оточенні або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції, а також чату [6]. Іншими словами, це проведення занять в режимі реального часу в інтернет-сфері, коли педагог та студенти взаємодіють так, як це відбувається на звичайному лекційному чи практичному/семінарському занятті.

Перевагою такого навчання є можливість миттєво долучати учасників освітнього процесу у відведений час до роботи. Здобувачі освіти бачать свого педагога, можуть звернутися до нього, якщо така потреба виникає. У свою чергу викладач може підтримати студента під час чи після виступу, активізуючи його емоційну складову чи засудити байдкування. Це може сформуванню розуміння всіма учасниками навчального процесу дотичність до того, що відбувається між учасниками освітнього процесу.

Велика кількість завдань у дистанційній формі навчання відбувається в асинхронному режимі. Асинхронний режим – взаємодіяння у віддаленому навчанні між викладачем та студентом. Для цього можуть використовуватися форуми, соціальні мережі, електронна пошта. Пере-

вагами асинхронного режиму навчання є те, що здобувачі освіти можуть вивчати та виконувати завдання у зручний для них час і працювати у власному темпі. За такого навчання матеріали завчасно розміщуються педагогом для загального доступу в інтернеті, що дозволяє здобувачам освіти звертатись до них у довільний час у межах, визначених педагогом. Асинхронний режим роботи вимагає самостійного планування навчальної роботи кожним учасником навчального процесу, виставлення чітких дедлайнів викладачем та чіткого дотримання їх здобувачами освіти. Як правило, при асинхронному навчанні опанувати матеріал студентам можуть допомогти презентації, дошки обговорень (наприклад, Padlet), соціальні мережі тощо.

Яким би не був режим роботи при дистанційному навчанні, кожний з них має свої виклики, пов'язані з пасивністю здобувачів освіти. З огляду на це нагальним завданням перед викладачами є питання активізації уваги здобувача освіти, що у свою чергу сприяє підвищенню мотивації, що переростає у зацікавлення предметом і в кінцевому результаті отримання відповідних знань.

У дослідженні В. Бикової акцентовано увагу на принципах дистанційного навчання, які могли б бути спрямовані власне на актуалізацію роботи здобувачів освіти. Серед них:

- адаптивність – забезпечує персональну швидкість навчання, самостійну побудову дедлайнів для навчальної діяльності, консультацій тощо;

- інтерактивність – такий принцип включає в себе діалог педагога зі здобувачем;

- гуманістичність – забезпечує сприятливі умови для оволодіння змістом навчання;

- вибір змісту освіти – відповідність змісту дистанційної освіти нормативним правилам Державного освітнього стандарту;

- педагогічна доцільність використання нових інформаційних технологій передбачає педагогічну оцінку майстерності кожного кроку проєктування та формування віддаленого навчання, що дозволяє акцентувати увагу на відповідному змістовому наповненню навчальних курсів і освітніх послуг;

- стартовий рівень освіти – це сукупність знань, умінь і навичок;

- забезпечення захисту інформації, який використовується у віддаленому навчанні – передбачливість організаційних і технічних засобів безпечного та конфіденційного зберігання, передавання і використання необхідних відомостей, забезпечення їх безпеки під час зберігання, передавання й використання;

- відповідність технологій до навчання – адекватність технологій навчання моделям дистанційного навчання;

– неантагоністичність дистанційного навчання існуючим формам освіти – необхідний соціальний та економічний ефект проєктованого дистанційне навчання зможе дати, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології стануть не чужорідним елементом у традиційній освіті, а будуть природно інтегровані в неї;

– гнучкість і мобільність – створення різних інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, що дозволяють коригувати або доповнювати освітню програму; водночас вимагається збереження інформаційної інваріантної освіти, що забезпечує можливість переходу на навчання по споріднених або інших напрямках [2, с. 65].

Попри всі позитивні моменти, які дають нам усі можливі режими дистанційного навчання, у реальній роботі викладачі часто стикаються з рядом викликів. Майже для всіх учасників освітнього процесу чи не найсерйознішим з них є втрата уваги. На практиці проблема втрати уваги пов'язана з різними чинниками: втома від екрана, слабка самоорганізація, відсутність можливості соціалізації тощо. Подолати це можна за рахунок активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

На думку провідних науковців, що працювали у цій сфері – Артюшина М. [1], Грицак Н. [3], Клименко Н. [4], Шепеленко Т. [10] та багато інших, чи не найважливішою передумовою активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти є розуміння навчального матеріалу. Зважаючи на це, матеріал, який викладач пропонує студентам, має бути сформований за принципом посиленості.

Вважаємо за доцільне зазначити, що будь-яка пізнавальна діяльність передбачає активізацію, оскільки вибудовується на самостійних діях, у яких зазначено ряд психологічних чинників. Т. Шепеленко з цього приводу слушно зауважує: «пізнавальна активність супроводить будь-яку самостійну дію, це, по суті, готовність (здатність і прагнення) до енергійного ініціативного володіння знаннями, докладання вольових зусиль» [10, с. 113].

Сприйняття матеріалу залежить від фізіологічних характеристик реципієнтів. І ці характеристики викладач має враховувати пропонуючи матеріал нової теми. Так, правопівкульні молоді люди готові сприйняти, а відтак відтворити матеріал, на основі конкретних прикладів, і саме таким чином засвоюють матеріал. Активувати їхні можливості у дистанційному навчанні допоможе презентація, на якій буде візуалізовано конкретні приклади з мови чи літератури. Лівопівкульні молоді люди працюють навпаки: спочатку сприймають новий матеріал, а відтак, зрозумівши його, наводять приклади. Саме тому, працюючи у дистанційному форматі і беручи до уваги відомості про здобувачів освіти, для засвоєння матеріалу з мови для правопівкульних молодих людей доцільно частіше використовувати додаткові завдання, серед яких, наприклад, може бути: закінчити словополучення, визначити поняття як то па-

ронімів, синонімів тощо. З літератури – це може бути використання творчих завдань на взірць ввести нові образи і змінити текст, щоб змінити, наприклад, основний конфлікт твору. Або ж використати інноваційні види діяльності, які безумовно сприятимуть активізації авдиторії, що знаходиться по той бік екрану відносно викладача. Це може бути сенкан, вільне письмо, літературний лист тощо.

Активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти під час дистанційного навчання можуть:

- системний контакт;
- використання різноманітних форм подачі та опрацювання інформації;
- зворотній зв'язок. [11]

Проілюструємо, як працюють визначені нами припущення щодо активізації пізнавальної діяльності студентів під час дистанційного навчання.

Якщо мова йде про польську мову, то після опрацювання матеріалу можна запропонувати скласти тести, кросворд чи прочитати текст та дати відповіді на запитання по тексту.

Кажучи про можливі форми роботи на заняттях із зарубіжної літератури, то це може бути побудова сенкану на задану тему, як:

Відродження

Раннє, пізнє

Ламає, пропонує, відтворює

Формує нові погляди індивідів

Напрям.

Таке завдання можна використати на початку заняття, а відтак допрацьовувати разом зі студентами кожний рівень, спираючись на інформаційний матеріал, що буде звучати, і як результат у нас сформується система слів, пов'язаних з темою:

Відродження

Раннє, пізнє, європейське, азійське, гуманістичне, світське, руйнівне,...

Ламає, пропонує, відтворює, стверджує, фіксує, змінює, народжує, пропагує...

Формує нові погляди індивідів, змінює застарілі бачення реальності, пропонує нові філософські ідеї...

Напрям, культура, література, мистецтво..

Таку форму роботи можна використати і під час підведення підсумку заняття, запропонувавши здобувачам освіти як зворотній зв'язок побудувати свій сенкан на визначену тему.

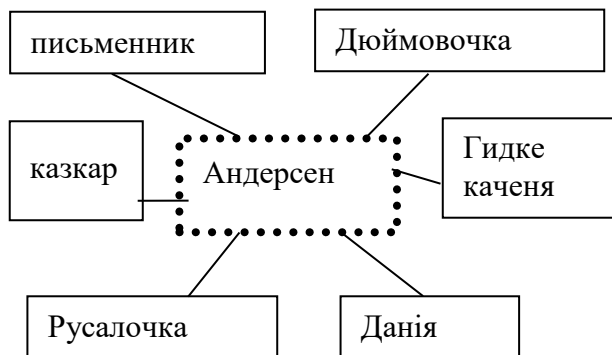
Активізувати пізнавальну діяльність і пробудити інтерес до матеріалу, що викладається, може і такий вид роботи як написання есеєсповідомлення літературному герою чи письменнику. Але для такого зав-

дання викладач має сформувавши тематику чи актуалізувати ситуацію, за якої коротке повідомлення може бути відправлено, наприклад, спробуйте попередити Джульєтту про те, що їй загрожує, не налякавши юну дівчину (під час вивчення літератури англійського відродження та творчості В. Шекспіра, зокрема).

Цікавими для здобувачів освіти видаються кроссенси, виконувати які необхідно на конкретну тему (біографія, загальна характеристика твору чи характеристика визначеного персонажа). Темою кроссенса може стати проблематика тексту чи конфліктна ситуація.

Для активізації діяльності лівопівкульних на заняттях з мови можна використати різні види міні-диктантів, як словникові, вибірккові, розподільні, або ж запропонувати виконати тестові завдання на платформі d-learn для формування логічних пар та рядів. На заняттях з літератури варто запропонувати студентам скласти запитання до матеріалу, сформувавши тести для перевірки власних знань та знань своїх колег, або ж, звертаючись до хмарної технології, підготувати тематичну хмарку опорних слів чи створити гроно тощо.

У якості прикладу приводимо завдання для вивчення теми «Романтизм у європейській літературі» у мікроблоці данська література. Здобувачам освіти можна запропонувати побудувати інформаційне гроно, давши їм можливість скористатися першим рівнем грона:

Завдання полягає у доборі інформативно пов'язаних слів від кожного із запропонованих. Кількість рівнів визначає викладач. Вводячи окремі опорні слова студент вибудовує для себе опорну схему, скористатися якою зможе у будь який час.

З польської мови після прочитання тексту можна запропонувати записати фрагмент та вставити пропущені літери, а потім пояснити орфограми, наприклад:

Adam Mickiewicz – to wielki poeta polski, jeden z najwi_kszych poet_w_wiata. Urodził si_ 24 grudnia 1798 r. w Zaosiu pod Nowogr_dkiem, zmarł 26 listopada 1855 r w Konststynopolu. Poemat Adama Mickiewicza „Pan Tadeusz”, kt_ry ukazał się dr_kiem w roku 1834, jest wielk_ epopej_narodow_, szczytem mickiewiczowskiego realizmu. Inne ważniejsze _twory

А. Mickiewicz: „Grażyna”, „Konrad Wallenrod”, cykl liryk w „Sonety krymskie”, poemat dramatyczny „Dziady”.

Підбиваючи підсумок можна сказати, що активізація пізнавальної діяльності студентів у системі мовно-літературної освіти через призму дистанційного навчання забезпечує широкі можливості для професійного зростання, розвитку творчості та критичного мислення. Але при цьому варто пам'ятати, що мотиваційний компонент, а відтак компетенційність, забезпечує продуманий підбір методів, форм і засобів навчання, які б максимально відповідали особливостям предметної галузі та потребам студентів.

Література

1. Артющина М. Методи і прийоми мотивування і стимулювання навчальної діяльності студентів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 3. С. 25–32.

2. Биков В. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія]. Київ: Атіка, 2009. 684 с.

3. Грицак Н. Використання електронного навчального курсу «Антична література» під час підготовки студентів-філологів. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2017. №12 (20). С. 17–22.

4. Клименко Н. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Луган. нац. пед. ун-т. ім. Т.Г. Шевченка. Луганськ, 2005. 20 с.

5. Мартинець А., Тимків С. Технології дистанційного навчання і урок літератури: виклики та досягнення. Івано-Франківськ, 2021. 45 с. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/11139>

6. Пасічник О. Синхронне й асинхронне дистанційне навчання. URL: <https://osvita.ua/school/method/78950/>

7. Проблеми і перспективи розвитку освіти. Організація дистанційної освіти у загальноосвітній та вищій школі: Збірник статей Всеукраїнської наукової конференції 15-16 січня 2016 року. Дніпропетровськ: Global Nauka, 2016. 200 с.

8. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН від 21.01.2004р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04#Text>

9. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН від 25.04.2013р. №466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

10. Шепеленко Т. Теоретичні засади проблеми пізнавальної активності і самостійності студентів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 109–115.

11. Łodyga O. Sposoby aktywizacji uczniów stosowane w zdalnej edukacji. URL: [file:///C:/Users/filolog/Downloads/sposoby aktywizacji uczniow stosowane w zdalnej edukacji-1%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/filolog/Downloads/sposoby_aktywizacji_uczniow_stosowane_w_zdalnej_edukacji-1%20(2).pdf)
12. Łodyga O. Indywidualizacja nauczania w edukacji na odległość. URL: [file:///C:/Users/filolog/Downloads/indywidualizacja nauczania w edukacji na odleglosc%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/filolog/Downloads/indywidualizacja_nauczania_w_edukacji_na_odleglosc%20(1).pdf)
13. Pałczyńska A. Aktywizacja na lekcji języka obcego w nauczaniu zdalnym. URL: <https://jows.pl/artykuly/aktywizacja-na-lekcji-jezyka-obcego-w-nauczaniu-zdalnym>
14. Sterna D. Jak zadawać zadania w czasie nauczania zdalnego? URL: <https://ceo.org.pl/zadania-w-czasie-nauczania-zdalnego/>
15. Sterna D. Nauczanie zdalne i jego różne formy. Na jaką się zdecydować? URL: <https://ceo.org.pl/nauczanie-zdalne-i-jego-rozne-formy-na-jaka-sie-zdecydowac/>

ACTIVATION OF STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY IN THE SYSTEM OF LANGUAGE AND LITERARY EDUCATION THROUGH THE PRISM OF DISTANCE LEARNING

Olha Lazarovych, Alla Martynets

Vasyl Stefanyk Carpathian National University
57 Shevchenka St., 76000 Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: olha.lazarovych@cnu.edu.ua, alla.martynets@cnu.edu.ua

*The article is devoted to the problem of education, in particular, to the activation forms during distance learning of students. **Purpose of the article.** The purpose of the study was to analyze the challenges that a teacher faces during distance learning in the implementation of language and literature education, and to search for forms of work aimed at activating the cognitive activity of students. **Research methodology.** The study used elements of the methods of source analysis, analysis and synthesis, classification and generalization. **Results.** During the work, it was established that distance learning during crisis situations is an effective form of work, but it is associated with challenges of socialization, independence, and communication, which can be corrected using effective forms of work. **Scientific novelty** is seen in expanding the possibilities of language and literature education, which takes place in a distance learning format. **Practical significance.** The results obtained can be used during the preparation and conduct of language and literature classes in a distance form of work with students.*

Key words: Educational process, distance learning, synchronous learning, asynchronous learning, attention activation, student.